

diegenen ingedeeld die pas in Duitsland —, bij dat van 12 januari diegenen die nog in het *Generalgouvernement* wilden ontsnappen: daarmee bereikte men dat de ontvluchtingen ongeveer op dezelfde dag zouden plaatsvinden.

De reisduur van de drie transporten varieerde van vier tot zes dagen. Men leed bittere kou en de behandeling was uiterst ruw, maar de *Wehrmacht*-bewakers werden dan ook van dag tot dag nerveuzer doordat telkens nieuwe gaten in de wagons ontdekt werden en bij elke telling meer Nederlandse officieren ontbraken. Op de tweede of derde dag werd in talrijke wagons aan de overgebleven officieren gelast, hun schoenen en sokken in te leveren, maar ook dat was niet afdoende: sommigen sprongen op blote voeten de rijdende trein uit.

Er ontsnapten in totaal niet minder dan honderdtwee-en-veertig officieren c.q. aspirant-officieren. Eén werd onmiddellijk na zijn sprong doodgeschoten, een tweede kreeg een schotwond, een derde kwam onder de trein terecht en verloor beide benen. De overigen werden nagenoeg allen opgespoord, slechts acht wisten blijvend aan arrestatie te ontkomen: ze behoorden tot een groep van tien die in het *Generalgouvernement* de sprong gewaagd had en die over de Karpathen Hongarije binnengekomen was; van die tien werden twee in de herfst van '44 door de Duitsers gevonden, onder de resterende acht was er één die door zijn contacten met de Hongaarse illegaliteit in december '44 kon meevliegen aan boord van een gekaapte Duitse bommenwerper waarmee men het Amerikaanse vliegveldencomplex bij Foggia in Zuid-Italië wist te bereiken. Twee andere officieren (niet tot de groep van tien behorend) kwamen wel uit Berlijn weg waar zij door Millenaar in contact waren gebracht met de studentengroep die studenten naar bezet gebied smokkelde, maar zij werden, schijnt het, in Nederland opgespoord.

Dat een zo groot aantal krijgsgevangenen ontsnapt was, werd aan Duitse kant hoog opgenomen. De Duitse officieren die tijdens de transporten uit Stanislau het bevel gevoerd hadden, werden voor een militaire rechtbank gedaagd, en men heeft wel vermoed dat Hitlers bevel tot de *Aktion Kugel* (reeds vermeld in ons vorige hoofdstuk) rechtstreeks gevolg is geweest van de massa-vlucht der Nederlanders. Onmogelijk is dat niet, maar er is geen aanwijzing voor. Vast staat wel dat zich, zoals al in hoofdstuk 1 vermeld, onder de Nederlandse slachtoffers van de *Aktion Kugel* negen officieren bevonden die tijdens de transporten uit Stanislau ontsnapt waren en die men weer gegrepen had: zij werden in Mauthausen met een nekschot afgemaakt.